

A 92. (GORDON HIGHLANDERS) BRIT GYALOGEZRED TÖRTÉNETE A KOALÍCIÓS HÁBORÚK KORÁBAN*

3. rész

A waterloo-i hadjárat

Napóleon száműzésével az európai hatalmak uralkodói fellélegezhetnek. A forradalom fiának tartott „korzikai zsnarokot” száműzték, a Bourbonok dinasztiáját pedig visszaültették a francia trónra. XVIII. Lajos azonban nem volt képes hosszú távon felszámolni a különböző társadalmi osztályok között lappangó feszültségeket. A forradalomban megszületett új francia nemzet hangos szószólói és a hosszú távollét után hazaérkező emigránsok egyaránt elégedetlenek voltak a király mérsékelt, óvatosan tapogatózó politikájával. Nem értették meg XVIII. Lajos konszolidációs törekvéseinek lényegét, amely az Ancien Regime régi rendje és a Forradalom vívmányai között próbált meg egyfajta arany középutat találni. A társadalmi feszültség így egyre nőtt az országban.

Az Elba szigetére száműzött, s csak a kedvező alkalomra váró Napóleon hírszerzői révén pontosan értesült a franciaországi eseményekről. A Bourbonokkal szemben egyre növekvő társadalmi elégedetlenség kedvező alkalmat biztosított számára ahhoz, hogy újra kezébe kaparintsa Franciaországot, s egyben Európa sorsának irányítását.

1815. február 26. éjszakáján Napóleon ezer fős kicsiny hadseregével és háromszáz helyi önkéntessel elvitorlázott Elba szigetéről, s március 1-jén Franciaország földjére lépett. Háromhetes diadalmenet következett ezután. A Napóleon ellen küldött francia csapatok egy emberként álltak oldalára. XVIII. Lajos felmérve a körülményeket, március 19-én elhagyta Párizst, s a Németalföldi Királyságba menekült. Egy nappal később, március 20-án Bonaparte Napóleon nagy diadalmenetben bevonult a fővárosba. Április 10-re ismét ő uralta egész Franciaországot. A szövetséges hatalmak – Nagy-Britannia, Poroszország, Ausztria, Oroszország – kötelezték magukat, hogy Napóleon ellen hadseregeket állítanak fel, s mindaddig folytatják a harcot, amíg az „tökéletesen képtelen lesz arra, hogy újabb zavargást robbantson ki.”¹ Napóleon ezt követően úgy vélte, helyzetét csak a harctéren konszolidálhatja. Ezzel el is kezdődött a háború végső, s egyben döntő csatájáról elnevezett waterloo-i hadjárat.

Napóleonnak rövid idő alatt mintegy háromszázezer főre sikerült felduzzasztania seregét. Az ellene felsorakozott erők a következők voltak: százötvenezer orosz Németországban várta az indulási parancsot, száztizenhétezer porosz Blücher parancsnoksága alatt Liège-nél gyülekezett, Wellington hercegének száztízezer fős brit, holland és hannoveri csapatai Brüsszel körül állomásoztak, míg az osztrák Schwarzenberg herceg kétszázhetvenötezer katonát gyűjtött össze a Habsburg Monarchia területéről, akik egyrészt

* A tanulmány 1. része: *Hadttörténelmi Közlemények*, 121. (2008.) 3–4. sz. 625–659. o.; 2. része: *Hadttörténelmi Közlemények*, 122. (2009.) 1. sz. 127–174. o.

¹ Neillands 1995. 230. o.

Németországon, másrészt Itálián keresztül szándékoztak Napóleon ellen vonulni. Napóleon számára nyilvánvaló volt, hogy ezen seregek közül először a közeli Belgiumban gyülekező Blücher és Wellington hadseregeire kell gyors vereséget mérnie. 1815. június 14-én erőit közvetlenül a belga határtól délre összpontosította. A francia hadsereg kilencvenezer gyalogost, huszonkétezer lovas és háromszázhatvanhat ágyút számlált. Napóleon tervei szerint a francia hadseregnek Liège és Brüsszel között kellett előrenyomulnia, hogy megakadályozza Wellington és Blücher seregeinek az egyesítését. További tervei szerint külön-külön győzte volna le a porosz, illetve a brit–belga–holland–hannoveri hadakat.

A porosz hadsereg százötezer gyalogosból, tizenkétezer lovasból és kétszázkilencvenhat ágyúból állott. Négy hadtestre volt felosztva, melyek Charleroi-ban, Namurban, Ciney-ben és Liège-ben állomásoztak. A hadtestek élén Zeiten, Pirch, Thielemann és von Bülow állt. A poroszok főhadiszállása Namurban volt, mintegy nyolcvan kilométerre Wellington brüsszeli főhadiszállásától. A Wellington hercegének parancsnoksága alatt álló brit–belga–holland–hannoveri hadsereg mintegy hetvenkilencezer gyalogosból, tizennégyezer lovasból és százkilencvenhat ágyúból állt. A hadseregnek a fele sem volt brit, veterán pedig ugyancsak kevés akadt közöttük. A haderő zömét belga, holland és német katonák adták. A hadtestparancsnokok Oránia hercege, Hill, Picton, Kempt és Coulbourn voltak. A lovasságot és a lovastüzérséget Lord Uxbridge vezette.²

A 92-es ezred, vagyis a Gordon Highlanders Picton hadtestében, az 5. hadosztály közelében várta a bevetési parancsot. A hadosztály két brit, egy hannoveri és egy tüzérdandárból állt. A 92-esek Sir Dennis Pack brit dandárjához tartoztak. Pack dandárját a Royal Highlanders harmadik zászlóalja, a Black Watch Highlanders, a Gordon Highlanders és az East Essex ezred alkotta.

Amíg azonban a spanyolországi hadjárat végétől a waterloo-i csata kezdetéig eljutottak, a Gordon Highlandereknek is hosszú utat kellett megtenniük. Miután Napóleon száműzték Elba szigetére, a 92-es gyalogezredet Bordeaux városában állomásoztatták, ahol 1814. június 20-ig maradtak. Ezután behajózták őket Öfelsege NORGE nevű hetvennégy ágyús sorhajójával Cove of Cork-ba. Onnan Fermoy-ba mentek tovább, ahol az ottani kaszárnyába lettek beszállásolva. Egészen 1815. január 26-ig maradtak ott, akkor visszameneteltek Corkba, hogy onnan Edinburgh-ba hajózzanak tovább. Corkban azonban visszatartották őket egészen május 1-jéig, amikor újra behajózták őket. Skócia helyett azonban újra a kontinensre kellett menniük. Miután Aberdeen, Inverness és Elgin környékéről ismét feltöltötték a spanyolországi hadjáratban megcsappant ezred személyi állományát, a behajózásakor az ezred létszáma hétszázhuszonnégy fő volt. Ebből huszonnyolcan voltak tisztek, hetvenötön altisztek és hatszázhuszonegyen közlegények.³

Ahogy Thomas Hobbs kapitány naplójában leírja, a behajózás, ahogy az a hadseregben történni szokott, némi fejtelenség közepette folyt. A katonák felszerelése és csomagjai nem érkeztek meg időben, így hosszú órákat voltak kénytelenek tétlenül várni, amíg a délutáni órákban végre megkapták a szükséges felszerelést. A rossz előjel ellené-

² Neillands 1995. 231. o.

³ Greenhill Gardyne 1901. 346–347. o.

re nagyon szép időt fogtak ki, utazásuk több napon keresztül verőfényes napsütésben zajlott le. Az egyhetes hajóút során érintették Carlisle Fort-ot, Lizard Point-ot, Wight szigetét, Brightont, Beachy Headet, Calais-t. Ezután érkeztek meg május 9-én reggel tíz órára Ostendébe.⁴ Onnan azonnal tovább indulnak, és még aznap este megérkeznek Brugge-be, ahonnan másnap reggel mentek tovább a főhadiszállásukként kijelölt Gentbe. A kvártélyért felelős Hobbs kapitány előresietett az úton, így már a kora esti órákban Gentben tartózkodott, ellentétben az ezreddel, amely David Robertson őrmester emlékiratai szerint csak május 11-én, a hajnali órákban érkezett meg a városba. Hobbs kapitány kiváló szervezésének köszönhetően a 92-es ezred remek helyen került beszállásosításra. Ezt a Hobbs kapitány naplójában olvasható eseményt Robertson őrmester feljegyzései is megerősítik. A Gordon Highlanderek szállása Gent központjában volt. A helybeliek jóindulatáról és szíves vendégszeretetről tanúskodnak az őrmester azon sorai, melyekben leírja, hogy szállásadók megkülönböztetés nélkül úgy bánnak velük, mintha közéjük tartoznának. Az őrmester továbbá azt is említi, hogy a helybeliek csodájára járnak az általuk eladdig soha nem látott skót katonai uniformisnak.⁵

Ezzel nem csak Gent lakosai voltak így. Mind a spanyolországi, mind a waterloo-i hadjárat során élénk érdeklődést váltott ki a britekkel szövetséges katonák soraiban a skót katonák sajátos, egyedi öltözéke. A győztes waterloo-i hadjáratot követően maga I. Sándor, minden oroszok cárja fejezte ki óhaját, hogy szeretné személyesen megnézni a skót katonai egyenruhát és felszerelést. Wellington ezért egy őrmestert, egy közlegényt és egy skót dudást küldött a cár szállásául szolgáló Élysée Palotába a 42-es, 79-es és 92-es ezredek közül. A 79. ezredhez tartozó Thomas Campbell őrmester a következőket írja az eseményről: „Mikor előreléptünk, a látványtól megdöbben orosz nemesség körülállt minket. A cár elkezdett vizsgálgatni minket, és kérdéseket tett fel. Először a kardomat húzta ki a hüvelyéből, s arra kért, hogy mutassak be vele valamilyen gyakorlatot. Ezután kíváncsian megvizsgálta a lábszárvédőmet és térdharisnyámat. A lábamon megcsípte a bőrt, s végül, hogy személyesen győződjön meg az igazságról, mit is hordunk a kilt alatt, felhúzta azt egészen a köldökömig.”⁶ Mindezek után biztosak lehettünk benne, hogy a skót ezredek megjelenése mindenhol nagy népszerűségnek örvendett.

A Gordon Highlanderek május 28-ig maradtak gyülekezési körzetükben, Gentben. Ottani tartózkodásuk alatt folyamatosan, napról-napra érkeztek a különböző brit ezredek. A legnagyobb örömet a 92-eseknek az okozta, amikor honfitársaikat, a 42. (Black Watch) és a 79. (Cameron Highlanders) ezredekkel üdvözölhették. Ahogy Robertson őrmesternél olvashatjuk, bizony nagy örömet jelentett az egész ezred számára, hogy a sok tapasztalatlan, újonc ezred között végre harcokban jártas, veterán alakulatokkal találkozhattak. Magának az őrmesternek külön öröm lehetett viszontlátni régi bajtársait, akikkel együtt küzdött már Egyiptomban és Dániában is, és végigharcolták az egész spanyolországi hadjáratot. Ezen skót ezredek (92., 42., 79.) egymáshoz fűződő viszonyát jól érzékelteti David Robertson őrmesternek az a mondata, ahol együttesen a három ezredről írja, hogy „testvérek vagyunk a csatában, de riválisok a dicsőségben.”⁷

⁴ The Diary of Hobbs, 3. o.

⁵ Robertson 1842. 141. o.

⁶ Henderson 1989. 9. o.

⁷ Robertson 1842. 141. o.

A Gentben eltöltött 18 nap amúgy kellemesen telt el az egész ezred számára. Kéthárom naponként ugyan kimasíroznak az antwerpeni útra gyakorlatozni, az idő nagy részét azonban a városban való nézelődéssel, csavargással töltötték. A tisztek bálókra jártak, istentiszteleteken vettek részt, kijártak vidékre lovagolni, s más különböző érdekes szórakozással töltötték napjaikat. Az időszakot Thomas Hobbs kapitány naplója ismerteti. Írásából bátran levonhatjuk azt a következtetést, hogy bizony a sorok írója sokkalta jobban élvezte a genti és brüsszeli életet, mint magának a tényleges katonai hadjáratnak a veszélyes kalandjait. Naplójában elkalauzol minket a Gent környéki vidéki tájakra, részletesen leírja, milyen élet folyt a kolostorokban és egy helyi apácázárdában. Többször is dicséri a belga utak jó minőségét, s ennek már van katonai jelentősége is. Gyönyörű helynek tartja Belgiumot a sok-sok kanálissal és botanikus kerttel. Pontos megszámolja, hogy Gent városának százhuszonhárom hídjá van és hét bejárati kapuja. Ezeket a kapukat csak ellenőrzés után lehet áthaladni, és szigorúan őrzik őket.

Amúgy Gent városa a nagy középületektől kezdve a katedrálison keresztül az egész egyszerű lakóházakig teljesen francia stílusban épült. A helybéli emberek szintúgy francia módra öltözködnek, ruházkodnak. Azt azonban határozottan kijelenti Hobbs, hogy habár a belga nők hüen követik a francia divatot, szépségben nem versenyezhetnek a francia asszonyokkal. Útleíráshoz hasonlóan, részletesen bemutatja a genti hús-, zöldség- és ruhapiacot. „Itt sokkal nagyobb a választék, mint az otthoni piacokon, de az árak drágábbak az otthoniaknál.”⁸ Ezek a feljegyzések jobbra Thomas Hobbs egyéni érdeklődését tükrözik, viszont mindenképpen kuriózumnak számítanak. Csakúgy, mint a bálokról, estélyekről szóló leírások, amelyeken az egész brit tisztikar, a helyi nemesség és az újból menekülni kényszerült francia royalisták szórakoztak esténként. A gyakran megrendezett multságokon maga XVIII. Lajos is rendszeresen megjelent. Ilyen körülmények között érkezett meg május 26-án a parancs, miszerint tovább kell menniük Brüsszelbe, Wellington hercegének főhadiszállására.

Thomas Hobbs szerint május 27-én hajnali három órakor indultak el Gentből, és estére érkeztek meg a francia royalisták főhadiszállásul szolgáló Alost városkába. A Bourbonok oldalán harcoló francia csapatok Berry herceg vezetése alatt gyülekeztek, s igen kedvesek voltak a skót katonához. Ahogy Robertson őrmester írja, „majdnem az összes közöttük lévő francia tiszt szolgált a spanyolországi francia hadseregben, s néhányan még Egyiptomban is. Miután megláttak minket, odarohantak hozzánk, s azt kérdezték, ugye mi már találkoztunk azelőtt? A mi igenlő válaszunkat követően visszamentek, és elmondták mindezt a hercegnek is. Ő végtelenül boldog volt, hogy most nem egymás ellenében, hanem egymás mellett, egymást erősítve harcolunk majd.”⁹

Másnap tovább indultak Brüsszelbe. Délután három órakor Brüsszeltől huszonnégy kilométerre, Alosche-ban csatlakoznak az 5. hadosztályhoz, és annak kötelékében meneteltek tovább. Hobbs kapitány nagyon kellemesnek és jó hangulatúnak írta le a Brüsszelbe való masírozást. A fák hűs árnyékában kíváncsiskodó emberek sorfala szegélyezte a hadosztály útját, miközben gyerekek sípjai és lányok éneke biztosította a katonák számára igencsak vidám hangulatot. Brüsszelbe érve a helybéli belga és angol nemesség üdvözölte a hadosztályt, és folyt az újoncozás a brüsszeli ifjúság soraiból is. Robertson ör-

⁸ The Diary of Hobbs, 5. o.

⁹ Robertson 1842. 142. o.

mester szerint „igen jó kinézetű fiatalok voltak, katonás külsővel.”¹⁰ A brüsszeli beszámoló a gentinél már sokkal szervezettebb keretek között folyt. Külön listákon vezették, hogy melyik katona hol, melyik házban van elszállásolva. Ügyeltek arra, hogy minden század és ezred lehetőleg egy utcában kerüljön elhelyezésre. Így meg lehetett előzni a mozgósításkor általában fellépő zűrzavart.

A tisztek természetesen Brüsszelben is kivették részüket a szórakozásból. Genttel ellentétben, ahol csak britek voltak, itt már minden nációhoz tartozó katonákat, tiszteket, diplomatákat lehetett látni. Ahogy Hobbs kapitány írja, előfordult, hogy egy és ugyanazon a délután, szokásos lovaglása közben látta a holland királyi párt, Wellington, Braunschweig és Richmond herceget, Richmond hercegnőjét, Blücher marsallt, s számos, legkülönbözőbb rangú orosz, porosz, lengyel, kozák katonát.¹¹ A leírás tanúsítja, hogy Brüsszel jelentős politikai és katonai központ volt ezekben a hetekben. Nem csoda, hogy Napóleon ide is beépítette a kémeit, akik akár a legmagasabb vezérkarból is eljuttatták hozzá információikat. Azt, hogy a napóleoni kémek milyen magas körökben mozogtak a szövetségesek között, nagyon jól mutatja az eset, mikor június 1-jén lelepleztek egy francia tábornokot, aki Napóleonnal folytatott levelezést. Az elfogott tábornok fontos információkat juttatott el a császárnak a szövetségesek terveivel, készülődéseivel, tényleges katonai erejével kapcsolatban. A kémeket természetesen letartóztatták, a leveleket pedig lefoglalták.¹²

Az, hogy még a felső vezérkarba is sikerült ügynökeket beépíteni, csak sejteti velünk, hogy mennyien lehettek az alacsonyabb szinteken. Ezek ismeretében természetes, hogy Napóleon tisztában volt a szövetségesek haderejének fő hiányosságaival: csapatainak heterogenitásával és tapasztalatlanságával. Ekképpen Napóleonnak módjában állt, hogy kidolgozza ellenük azokat a taktikai és hadászati módszereket, melyek véleménye szerint Wellington csapatainak legyőzéséhez szükségesek. Abban számította csak el magát a császár, hogy már az ő hadereje sem csak kizárólag harcedzett veteránokból állt, hanem főképp hasonlóan tapasztalatlan „zöldfülűekből”, mint Wellingtoné.

Visszatérve a 92-es ezredhez, Brüsszelben már sűrűn követték egymást a reggeli gyakorlatok és a különböző seregszemlék. Június 1-jén és 3-án Sir Dennis Pack, majd maga Wellington tartott csapatszemlét a Gordon Highlandereknél. Az ezred egészen június 15-ig maradt Brüsszelben. A katonák sokat gyakorlatoztak, készültek a küszöbön álló háborúra. Az indulási parancsot 14-én kapták meg. A Namur felé vezető úton még tartottak egy lögyakorlatot, majd felkészültek a másnapi indulásra. Az őrmesterek és tizedesek a főhadiszálláson élelmiszert vételeztek, amit a katonák között közvetlenül indulás előtt osztottak szét. Ahogy Matthew Orr közlegény szüleinek írott utolsó levelében tudomásunkra hozza: „Az 5. hadosztály már kora reggel gyülekezett a parkban. A 92-esek Sir Dennis Pack 9. dandárjának részét alkották. Felszerelésünk az általános felszerelésen kívül hat napra elegendő kenyérből és kétszersültből állt. A skót dudások játéka közben ragyogó fegyverekkel és kitűnő formában masíroztunk ki Brüsszelből.”¹³ Ehhez teszi még hozzá Robertson őrmester, hogy „dacára a hajnali indulásnak, a namuri kapun kivo-

¹⁰ Robertson 1842. 142. o.

¹¹ The Diary of Hobbs, 10. o.

¹² The Diary of Hobbs, 11. o.

¹³ Letters from Brownlie, 14. o.

nuló hadosztályunkat a brüsszeli lakosok nagyszámú csoportja kísérte el egészen a városhatárig, ahol háromszoros hurrával köszöntek el tőlünk, s szomorú tekintetükből azt a gondolatot véltem kiolvasni, hogy milyen sokan nem fognak közülünk visszatérni.”¹⁴ A helyi lakosok jóindulata általánosnak volt nevezhető. Minden forrás egyöntetűen kiemeli a helybeliek kedvességét, segítőkészségét. Amikor hosszú és fárasztó menetelésük után megérkeztek Genappe településhez, ahol lakosok vizet és tejet adtak az elcsigázott katonáknak. Ezt mind Robertson őrmester, mind pedig Orr közlegény említik írásaikban. Genappe-ban viszont már hallották a nem is olyan messze dörgő ágyúk hangját, így egy rövid kis pihenő után tovább meneteltek Quatre Bras-ba.

Quatre Bras kis falucska volt, és csupán földrajzi fekvésének köszönhetette a hadjárat során szerzett jelentőségét. A Brüsszelt Charleroi-val összekötő észak-déli irányú, és a Nivelles-t Namurral összekötő kelet-nyugati irányú utak ugyanis éppen Quatre Bras-ban keresztezték egymást. Stratégiai szempontból tehát igen fontos helyet foglalt el, hiszen akinek a birtokában volt Quatre Bras, az bármelyik irányba képes lehetett hadseregével manőverezni a kiváló minőségű utakon. Napóleon június 14-én koncentráta hadseregét a belga határ mentén, Phillippeville és Beaumont között. Június 15-én a francia hadsereg Charleroi irányában átlépte a határt. Az előrenyomuló hadsereg két szárnyra és egy tartalékra oszlott. A balszárny parancsnokságát Ney marsall kapta meg azzal a feladattal, hogy foglalja el és biztosítsa a Quatre Bras-i létfontosságú útkereszteződést. A francia jobbszárnyak Gérard vezetésével Blücher porosz hadserege ellen kellett vonulnia. A centrum magának Napóleonnak a parancsnoksága alatt állt, s kész volt megsemmisítő csapást mérni bármelyik irányban, mihelyt ellenséges erőre bukkannak. Napóleonnak először Gillynél kellett szembenéznie az ellene felvonuló poroszokkal, ám gyorsan kivette állásaikból, s visszavonulásra kényszerítette őket. Blücher ezt követően Ligny mellett vonta össze erőit. A poroszok több falut is birtokba vettek, úgy várták Napóleon hadseregét. Wellington eközben Nivelles és Quatre Bras között koncentráta hadserege zömét, mivel még mindig nem tudta, merre is indult el Napóleon.

Wellington meg volt róla győződve, hogy a Charleroi elleni francia támadás csupán elterelő hadművelet, s hogy Napóleon főerőivel Mons irányában fog észak felé előrenyomulni. Ezért, hogy a Brüsszelbe vezető utat elvágja a császár elől, hadseregét a franciák feltételezett vonulási irányába, vagyis Nivelles és Quatre Bras között vonultatta fel. Wellingtont ily módon becsapva Napóleonnak módjában állt, hogy a Ligny-nél várakozó Blüchert közvetlen csatára kényszerítse. A francia balszárnyak jutott a feladat, hogy a Quatre Bras elleni támadásával megakadályozza az esetleges brit segítségnyújtást a poroszok részére. Mint látni fogjuk, taktikai szempontból Napóleon mesteri módon végezte munkáját.

Mialatt a francia főerők csatát vívtak a porosz hadsereggel, addig a Ney parancsnoksága alatt álló francia balszárny folyamatos harcban áll Wellington csapataival Quatre Bras-nál, így akadályozva meg, hogy a herceg a porosz marsall segítségére siethessen. Nézzük, pontosan mi is történt Quatre Bras-nál.

¹⁴ Robertson 1842. 143. o.

A június 15-én Quatre Bras irányába vonuló Ney marsall elkövette azt a hibát, hogy az éjszakai pihenővel nem várt addig, amíg Quatre Bras-ba érnek, hanem attól öt kilométernyire délre, Frasnes falujában táborozott le. Így a Szász-Weimari Bernát hercegnek lehetősége nyílt arra, hogy hat ágyúval rendelkező, négyezer-ötszáz fős holland gyalogdandárjával megszállja Quatre Bras-t. Ez a dandár könnyedén visszaverte a Ney által reggel előreküldött csapatokat, s amikor maga a marsall jelent meg, hogy felderítést végezzen, igen nagy jelentőségűvé vált az az apró célzás, amelyet napokkal az esemény előtt Thomas Hobbs kapitány jegyzett fel naplójába: „Miután kilovagoltam az oudenarde-i úton a városon kívülre, gyönyörű szép tájat láttam magam előtt, sok-sok kastéllyal, és a fő gabonának számító rozssal teleültetett földeket, amerre a szem ellát. Skóciával ellentétben, ahol a rozs ilyenkor épphogy csak elkezdett nőni, itt már a hét és fél láb magasságot (?) is eléri.”¹⁵ Június 16-ra ennek a látszólag jelentéktelen információnak az adta meg a katonai jelentőségét, hogy a már igen magasra megnőtt rozs eltakarta Ney marsall szeme elől a vele szemben álló ellenséges hadak tényleges erejét. Ney túlbecsülte erejüket, és támadás helyett inkább futárt küldött Napóleonhoz, további utasításokat kérve. A császár támadást elrendelő parancsa csak dél után érkezett meg. A franciák délután két órakor kezdték meg támadásukat a Quatre Bras-nál magukat elsáncolt angol–holland erők ellen. Azok gyengesége hamar kiderült, s a franciák már-már elsöpörték az egész ellenük felállított arcvonalat, amikor megérkezett Brüsszelből az 5. hadosztály. Nagyon kemény összecsapásra került sor a Quatre Bras körüli erdőkben és mezőkön.

Miután a 92-esek elhagyták Genappe-ot, egyenesen Quatre Bras-ba meneteltek. Maga a falu nem állt másból, mint fél tucat házból az útkereszteződés körül. Stratégiai fontossága viszont megkövetelte, hogy bármi áron megtartsák. Az egész hadosztály elindult a falu keleti felébe a Namur felé vezető úton. Ott találtak egy töltést és egy árkot, ahol védelmi állásba helyezkedtek el a hadosztály jobb szélén. Délután három óra volt, s maga Wellington hercege a 92-es ezred háta mögött alakította ki parancsnoki állását. Parancsba adta a katonáknak, hogy feküdjenek le, mert úgy észrevétlenül maradnak a franciák előtt, és védve lesznek az ágyútűztől. A csata további menetéről beszéljenek a források.

„Mikor Kellerman tábornok vértesei élén rohamra indult a brit arcvonal ellen, Wellington odakiáltotta nekünk: 92-esek, ne tüzeljete, míg én nem mondom! Miután a nehéztüzesek húsz–harminc lépésnyi távolságon belülrre értek, kiadta a tűzparancsot. Hatalmas tüzet zúdítva rájuk megfutamítottuk őket, de a többségük holtan maradt a csatamezőn.”¹⁶ „Közvetlenül azután, hogy a lovasság megfutamodott és részben megsemmisült, a franciák két gyalogsági oszlopot küldtek ellenünk. Az egyik közvetlenül szemből támadott ránk, míg a másik az erdőn keresztül próbált a jobbszárnyunk oldalába kerülni. Ekkor érkezett meg és csatlakozott hozzánk a 30., 69. és 73. ezred. Így megerősödve megrohmoztuk az alattunk levő, minket veszélyeztető két francia oszlopot. A rohamot Sir John Cameron ezredes személyesen vezette. Miután megfutamítottuk a franciákat, újra védelmi állásokat vettünk fel.”¹⁷ „Nem sokkal ezután történt, hogy a francia lovasok egy csoportja Wellington hercegét üldözte. A herceg egyenesen felénk igyeke-

¹⁵ The Diary of Hobbs, 89. o.

¹⁶ Letters from Brownlie, 15. o.

¹⁷ Robertson 1842. 148. o.

zett, miközben a francia dzsidások és a könnyűlovasság, tüzet zúdítva rá, üldözte őt. E veszedelmek között Wellington végül is elérte a biztonságot jelentő árkot, s megparancsolta nekünk, hogy álljunk készenlétben. Amikor a francia lovasság ismét megfelelő közelségbe jött, gyilkos tüzet zúdítottunk rájuk, mire megfutamodtak.”¹⁸

A források igen aprólékosan és pontosan érzékeltetik, milyen heves és elkeseredett küzdelembe csöppentek bele a Gordon Highlanders ezred katonái június 16-án Quatre Bras mellett. Az azonban nem derül ki sem Robertson őrmester, sem Orr közlegény, de még Hobbs kapitány írásából sem, hogy a 92-es ezred számára oly dicsőséges eseménynek, Wellington herceg megmentésének mi is volt az előzménye. Ennek megismeréséhez C. Greenhill Gardyne ezredes könyvét kell segítségül hívunk, melyből igen részletesen megismerkedhetünk az ezred történetével a napóleoni korszakban. A szinte kizárólag forrásokra épülő kötetből megtudhatjuk, hogy a két francia oszlop elleni sikeres gyalogsági rohamot követően a Braunschweig huszárok megrohamozták a francia főerőket. A franciák azonban visszaverték a támadást, s lovasságuk elkezdte üldözni a huszárokat. A menekülőkkor ekkor sodorták el az éppen ott tartózkodó Wellington herceget, akit a franciák felismertek, és üldözőbe is vettek. A herceg, mivel a 92-es ezred állásai voltak hozzá a legközelebb, természetes módon náluk keresett menedéket. Az eset után a franciák ismét megpróbálták kivetni állásaikból Wellington katonáit, de nem jártak sikerrel.¹⁹

Maga Wellington, aki még mindig a 92-esek védelmében volt, azt írja egyik levelében, hogy „a franciák két lovassági oszloppal újra megtámadták az ezredet [a 92-eset], de támadási stratégiájuk ugyanaz volt, mint elődeiké, s végeredményben ugyanúgy sikertelenül fejezték is be akciójukat.”²⁰ Ekkor érkezett meg erősítésként a britek 3. hadosztálya. A Gordon Highlanderek számára azonban még hátra volt a végső küzdelem. A két, tüzéséggel támogatott francia gyalogsági oszlop elfoglalta az útkereszteződéstől mintegy kétszáz méterre lévő két emeletes épületet. Ezzel nagyon kedvező pozícióba kerültek a britek oldalában, amit nem lehetett tétlenül túrni. Maga Wellington adta ki a parancsot az ezrednek a rohamra. A mintegy hatszáz főt számláló Gordon Highlandereknek egyedül, segítség nélkül kellett megrohamozniuk és szétverniük a körülbelül ezerkétszáz-ezeröttszáz fős két francia ezredet. A rohamot ismét Cameron ezredes vezette. A véres csata három órán keresztül hullámozott, ám a skót katonák, lépésről lépésre haladva, végül is meghátrálásra kényszerítették a franciákat. Este nyolc órára elhallgattak a fegyverek, de a győzelem feletti örömben nem kevés ürm is vegyült. Parancsnokuk, Sir John Cameron halálos sebet kapott az ütközetben.²¹ Rajta kívül nyolc tisztet és hatvanegy közlegényt, vagyis mintegy hetven embert veszített az ezred. Ez az ezred eredeti létszámának a tíz százalékát jelentette. Az egyesült brit–belga–holland erők együttesen körülbelül négyezerhatszáz főt veszítettek.

¹⁸ Letters from Brownlie, 15. o.

¹⁹ Greenhill Gardyne 1901. 353. o.

²⁰ Greenhill Gardyne 1901. 354. o.

²¹ Az ezredtörténet szerint az ezredet az egyik megrohamozott ház felső ablakából ágyékon találták. Miután elvesztette lova fölött uralmát, amely levette őt hátáról, az ezredes a fejére esett. Ez a fejsérülés pedig halálos volt. Egy másik verzió szerint Cameron ezredet egyik saját katonája lötte le, akit a parancsnok pár nappal a csata előtt megkorbácsolatott valamilyen büntetés miatt. Letters from Brownlie, 16. o.

A Quatre Bras-i siker ellenére taktikai szempontból nem a britek, hanem Napóleon mondhatta magát a június 16-ai nap győztesének. Amíg Wellington szövetséges seregei Quatre Bras-nál harcoltak a Ney vezette francia balszárnyal, addig maga a császár, seregének főerőivel, Ligny mellett vereséget mért a Blücher parancsnoksága alatt álló porosz hadseregre, amely a vereséget követően Wavre irányába vonult vissza, északkelet felé. A poroszok veresége, majd visszavonulása hatással volt Wellington cselekedeteire is. A herceg világosan látta, hogy a poroszok visszavonulásával védtelen marad az ő hadseregének balszárnya. Ezért, ha nem akarja kitenni magát a bekerítés veszélyének, mindenképp vissza kell vonulnia Brüsszel felé. Lépését az a szándék is motiválta, hogy nem akarta a fővárost védtelenül hagyni. Ugyanakkor maga Napóleon is több kedvező alkalmat szalasztott el, hogy számára sokkal kedvezőbb körülmények között kényszerítse harcra Wellingtont. Amikor végül is június 18-án szembenézett egymással a két hadsereg, a britek jól kiválasztott, erős védelmi állásokból várhatták a napóleoni sereg támadását.

A nagyjából öt négyzetkilométeres csatamezőn 1815. június 18. reggelén majdnem száznegyvenezer katona és több mint négyszáz ágyú nézett egymással szembe. Napóleon hadserege negyvenkilencezer gyalogosból, közel tizenhatezer főnyi lovasból, s több mint hétezer fős tüzérségből állt, amely kétszáznegyvenhat ágyúval rendelkezett. A francia hadsereg összesen mintegy hetvenkétezer főt számlált.²² Bonaparte seregével szemben Wellington hercege nem egészen hatvannyolcezer fős hadsereg élén állt. A szövetséges hadsereg negyvenkilencezer hatszáz gyalogosból, tizenkétezer négyszáz lovasból, valamint ötezer hatszáz tüzérből állt, valamint százötvenhat ágyúval rendelkezett.²³

A meglehetősen kicsiny waterloo-i csatamező a Mont St. Jean hegyerinc déli lábánál elterülő völgyben helyezkedik el. A Quatre Bras irányából Brüsszelbe tartó út átszeli a völgyet. A völgy déli szélén, az út mentén várta vendégeit a „La Belle Alliance” fogadó, ahol Napóleon a csata előtti éjszaka megszállt. A fogadótól néhány száz méterre balra helyezkedik el a hougoumonti kastély. A fogadótól északra az út mentén található a La Haye Sainte-i majorság. A majorságtól mintegy kétszáz méterre északra egy útkereszteződés volt, a Mont St. Jean hegyerinc mentén elhaladó úttal. Ennek a hegyerincnek a mentén helyezkedett el Wellington hadserege. Előretolt állásként a britek megszállták a hougoumonti kastélyt és a La Haye Sainte-i majorságot, valamint, arcvonaluk balszárnyán, két másik kisebb majort keletebbre, La Haye-t, és Papelotte-ot. Wellington centruma a hegyerincnél található útkereszteződésnél helyezkedett el. Ennek a centrumnak a keleti részén foglalta el állásait az 5. hadosztály kötelékébe tartozó 9. dandár is, melynek részét képezték a veterán Gordon Highlanderek is.

Az egész napi esőben a katonák bőrig áztak. A 92. ezred június 17-én este foglalta el állásait, és az egész napos, kimerítő menetelést követően a katonák legfőbb gondja az volt, hogyan tudnák magukat egy kissé kipihenni. Ez azonban nem volt egyszerű a sáros, nedves talajon. Először is valamiféle száraz fekhelyet kellett készíteniük, ahová ledőlhettek. Robertson őrmester naplójából megtudhatjuk, hogy mily találékonyak voltak a fel-

²² Chandler 1966. 1064–1065. o.

²³ Chandler 1966. 1066. o.

földi katonák: „A hátunk mögött lévő mezőn zöld lóhere volt, amiből rengeteget gyűjtötünk össze, az út szélén végighúzódnó sövénykerítésből pedig jó kötegni gallyat vágunk. A földön egyenletesen elhelyezett gallyakra rászórtuk a zöld lóherét, így aránylag kényelmes fekhelyet kaptunk, ami megóvott minket a sártól.”²⁴ Négy óra alvás után azonban, éjfél tájban riadóztatták az ezredet. Felfegyverkezve kellett állniuk mindaddig, amíg ki nem derült, hogy a riasztás téves volt. Egy franciául beszélő és éppen járőröző belga lovasscapatról hitték azt a brit katonák, hogy Napóleon seregéhez tartozik, s ezért verték fel álmából az egész ezredet. A félreértés tisztázását követően ismét lefeküdhettek a katonák, de újból bőrig áztak, és halálosan kimerültek voltak. Ahogy Robertson őrmester írja, a reggeli ébredés után az emberek úgy dideregtek a hidegtől, mint a rezgő nyárfalevél. Ekkor minden katona kapott egy-egy adag gint, amely felmelegítette őket. Reggel hat órakor megmosakodtak, megtisztogatták fegyvereiket, és elkezdtek főzni. Reggeli közben egy bajtársukat lelőtték a franciák, így vonalba fejlődve, teljes harckészültségben várták a csata kezdetét. Napóleon a szokásos tüzérségi tüzzel készítette elő az ütközetet. Ahogy az őrmester említi, az ágyútűz nem tett kárt az ezredben, mivel kívül voltak hatókörén, ám annál nagyobb pusztítást végeztek a Highlanderek soraiban a francia gránátok.²⁵ Ez azonban csupán a bemelegítés volt. Napóleon körülbelül 11 órakor adta ki a parancsot, s az első rohamot a hougoumonti udvarház ellen indította. Ezzel kezdetét vette a waterloo-i csata.

A francia gyalogság és a brit gárdalövészek hougoumonti udvarházért folytatott harca külön csatát képezett a csatában, és mindvégig vívták. Ezt tekintjük a csata első szakaszának.²⁶ A második szakaszban d’Erlon indított gyalogsági támadást a brit arcvonal közepén. A Gordon Highlanders ezred ebben az arcvonalban nézett farkasszemet a támadó francia oszloppal. Egy jókora tűzpárbajt követően Sir Dennis Pack tábornok kiadta a támadási parancsot a 92-eseknek, akik rohamra indultak. A csata egyik leghíresebb rohama lett ez, mert a Gordon Highlanderek a Scots Greys lovasszreddel együtt rohamozták meg a franciákat. A két skót ezred „Old Scotland for Ever!” csatakiáltással vetette rá magát a franciákra, s a lovassággal támogatott gyalogosroham óriási pusztítást végzett soraikban – emlékezett vissza az őrmester.²⁷ Miután visszavetették és megfutamtították az ellenséget, a 92-esek visszatértek eredeti védelmi állásaikba, és onnan várták a csata további folytatását.

Eközben a francia lovasság böszén támadta az 5. hadosztály jobbszámját, de a zárt alakzatba tömörült gyalogság könnyedén verte vissza a legfélelmetesebb lovassági rohamokat is. A lovasok támadásának visszaverését követő két órában az ezred kissé fellélegezhetett. A franciák szüneteltették az ellenük irányuló támadásokat. Az arcvonal tehát megállta helyét, kitartott. Robertson naplójában feljegyzi, hogy ezalatt módjában állt megfigyelni az arcvonal tőlük jobbra helyezkedő részén folyó küzdelmet. Ez azért érdekes, mert az általa leírtakból képet kaphatunk arról, hogyan harcolt a napóleoni háborúk lovassága a gyalogság ellen. „Minden egyes alkalommal, amikor a francia lovasság egy-

²⁴ Robertson 1842. 156. o.

²⁵ Robertson 1842. 157. o.

²⁶ John Keegan: Waterloo. Budapest, 1990. 19–20. o.

²⁷ Robertson 1842. 154. o.

egy félelmetes rohamot indít gyalogságunk ellen, s már-már azt hinnénk, hogy könnyedén eltiporja azt, a gyalogság pusztító sortűzet zúdít a lovasságra, amely minduntalan kénytelenek meghátrálni ez elől.”²⁸

Ezután kezdődött a csata harmadik szakasza, ami a centrum ellen intézett sorozatos francia lovassági rohamokból állt. Körülbelül délután négy órakor újabb lovas támadásokkal kellett a Gordon Highlandereknek szembenézniük. Ezúttal dzsidások rohamozták meg az ezredet, s habár jól irányzott sortűzekkel visszaverték őket, elhajított, hosszú dárdáikkal a dzsidások is megtizedelték a védekező skót egységet. A dzsidások támadását követően újabb gyalogsági rohamra fejlődnek fel a francia oszlopok, többek között a 92-es ezreddel szemben. Ezt a gyalogsági támadást azonban már nagyszámú tüzérség is támogatta. Így a briteknek – köztük a Gordon Highlandereknek is – erős tüzérségi nyomás alatt kellett szembenézniük az ellenséggel. Robertson leírja, hogy a legényeknek csupán a kitartásra vonatkozó legegyszerűbb parancsokat merték kiadni. Minden más, a legkevésbé is félreérthető parancs azzal fenyegetett a rájuk nehezedő nyomásban, hogy az egész ezred megzavarodik, páni félelemmel futamodik meg és szétszéled. Mindazonáltal az őrmester büszkén írja le naplójában, hogy az ijesztő francia felvonulás ellenére minden egyes embere szilárdan állt helyén a sorban. A francia roham kezdetekor az emberek mozdulatlanul kivárták, míg az ellenséges oszlop harminc–negyven lépésnyi távolságra megközelíti soraikat, s akkor pusztító sortűzet zúdítottak rájuk. A franciák viszonozták a tüzet, és heves tűzpárbaj alakult ki a sorban álló brit és az oszlopban rohamozó napóleoni katonák között. A hosszú tűzpárbajt a britek nyerték meg, s az egész arcvonalon meghátrálásra kényszerítették a franciákat.

A brit és a francia gyalogság közötti összecsapások az esetek döntő többségében brit győzelemmel végződtek. Ennek oka az volt, hogy a francia gyalogság szűk oszlopokban, de mély, tömött sorokban rohamozott. A taktika nagyon jól bevált a fegyelmetlen és képzetlen kontinentális hadseregekkel szemben, amelyek a lendületes francia oszlopok támadásától megrémülve ijedten futottak szét. A fegyelmezett és jól kiképzett brit gyalogság azonban hosszú sorokban, rendíthetetlen hidegvérrel állta a franciák támadását, és a kellő pillanatban, parancsszóra zúdította rájuk sortűzét. A sor és az oszlop közötti különbség eredményezte azt, hogy a közvetlenül szemben álló első sorokban mindig brit fölény érvényesüljön. Ráadásul a britek nem is egyszerre, hanem három szakaszban süttötték el fegyvereiket. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy valamennyi francia sortűzre három elsöprő erejű brit sortűz volt a válasz. Ekkora tüzérvél szemben pedig még a remek francia gyalogságnak is meg kellett hátrálnia.

Ez történt a waterloo-i csatatéren is. Miután a Gordon Highlanderek visszaverték a francia rohamot, már este 7 óra volt. Az ezred igen sok tisztet és közkatonát veszített. A parancsnokon, a segédtszтен és pár őrmesteren kívül az egész tisztii állomány elesett.²⁹ Ezek után a 92-es ezred csupán szemtanúja volt a csata végső eseményeinek. Végignéztek, ahogy a híres Császári Gárda – Napóleon utolsó reménye – megindul, és harcba bocsátkozik Wellington 30., 73., 33. és 69. gyalogezredével. Látták, amint a már megtépázott, de még mindig rohamozó Öreg Gárda előtt felállt a britek addig a hegygerinc túloldalán hasaló 1. gyalogdandára, és gyilkos sortűzekkel fogadta támadóit. Ekkor tör-

²⁸ Robertson 1842. 158. o.

²⁹ Robertson 1842. 162. o.

tént az, ami a napóleoni háborúk addigi történetében soha ezelőtt nem fordult még elő. A Császári Gárda megremegett, majd életében először megfutamodott. A napóleoni hadsereg legjobb egységének veresége nagy hatással volt a még harcban álló franciákra. Megkezdődött az egész francia hadsereg fejvesztett menekülése. Maga Napóleon sem tudta már megállítani a fegyvereiket eldobálva menekülő katonáit.

A franciák rendezetlen menekülésével párhuzamosan megkezdődött a brit hadsereg – és a 92-es ezred – előrenyomulása. A szövetségesek gyilkos dühvel vetették magukat a megfutamodó ellenség után. Semmi más fegyvert nem használtak már akkor, egyedül csak a szuronyt – emlékezett vissza Robertson. Úgy kaszabolták le a szerencsétlen menekülő franciákat, mint ahogyan vágóhídon ölik le a magatehetetlen állatokat.³⁰ Addig tartott a gyilkos, tomboló örület, míg az egész waterloo-i csatateret meg nem tisztították az ellenségtől. Ezt követően az egész brit hadsereg egy emberként merült álomba, hisz a végkimerülés határán álltak a már napok óta tartó megpróbáltatások miatt.

A menekülő franciák üldözését a britek a sokkal kevésbé kimerült poroszokra hagyták, akik egész éjszaka folytatták a hajszát. A sebesültek összeszedését és ellátását másnapra halasztották. Wellington megnyerte az ütközetet, de iszonyatos árat kellett fizetnie érte. Több mint huszonötezer főt veszített hadserege, melynek mintegy kétharmada brit volt. A tisztikar több mint a fele meghalt vagy megsebesült. A sebesültek összeszedése és elszállítása napokig tartott. Az ezred harmincnégy tisztet és kétszázkilencvenyolc közlegényt veszített a waterloo-i csatában. Amennyiben ehhez hozzáadjuk a hetven fős Quatre Bras-i veszteséget, az ezred összes vesztesége a hadjárat során négyszázkét tesz ki, vagyis a behajózott hétszázhuszonnégy emberből csak háromszázhuszonkettő érte meg a hadjárat végét. A 92-esek vesztesége tehát jóval ötven százalék fölött volt. Mindazonáltal a csatát követő napon Wellington személyesen ment megköszönni az ezrednek az ütközetben tanúsított nagyszerű helytállását, kiváló teljesítményét. A herceg csupán egyetlen hibát vélt felfedezni az egész csata alatt, mégpedig azt, hogy az ezred a csata második szakaszában túl korán kezdte meg rohamát a franciák ellen. Wellington elmondta, hogy egy esetleges kudarc esetén ez az elhamarkodottság veszélybe sodorhatta volna az egész brit balszárnyat. Ez azonban nem következett be, hisz a Highlanderek rohama sikeres volt, s elsöpörte az ellene felálló francia gyalogságot.

A waterloo-i csata után az ezred végigmenetelt Mons Malplaquet, Catue és St. Dennis városokon, s hamarosan megérkezett Párizsba. Itt állomásoztak egészen novemberig, s ugyanazt az életmódot folytatták, amit Gentben és Brüsszelben éltek. Barangoltak a városban, megnézték a Szajnát, a Tuileriák kertjét, és folyamatosan mulatságokon vettek részt. Novemberben behajózták az ezredet, és átszállították Angliába. Rövid angliai tartózkodásukat követően végre hazatérhettek Skóciába, és november végére befutottak Edinburgh-be.

A waterloo-i csatával lezárult a 92. (Gordon Highlanders) brit gyalogezred történetének több mint húsz esztendőig tartó korai szakasza. Az ezred a napóleoni háborúkban bizonyította harci értékét, s azt, hogy helye van a brit hadseregben. Sikerének legfőbb bizonyítéka, hogy elődeivel ellentétben a 92. (Gordon Highlanders) ezredet a harcok véget

³⁰ Robertson 1842. 159. o.

értével sem szerelték le, s mind a mai napig szolgálatban tartják. Így a Nagy-Britannia által megvívott későbbi háborúkban tovább gazdagíthatták ezredük dicsőséges történetét. Még a XIX. században részt vettek a krími háborúban, a búr háborúban, s ott voltak Afganisztánban is. A XX. században főleg a németekkel szemben védték Nagy-Britannia érdekeit az első, és második világháborúban, de harcoltak Argentína ellen a Falkland-szigeteken, s Irak ellen az öbölháborúban.³¹ A század végén rendfenntartóként szolgálatot teljesítettek az egykori Jugoszláviában is. Az elmúlt évek nemzetközi konfliktusaiban pedig mind Afganisztánban, mind Irakban ott voltak illetve vannak a skót Gordon Highlanderek.

Összegzés

A XVIII. század második felének nemzetközi konfliktusai – hétéves háború, észak-amerikai függetlenségi háború, francia forradalom és a napóleoni háborúk – arra ösztönözték a brit kormányt, hogy folyamatosan növelje szárazföldi hadseregének létszámát. Logikus megoldásnak tűnt felhasználni a gazdaságilag elmaradott és népfelesleggel rendelkező skót Felföld emberanyagát. Az 1745–1746-os utolsó jakobita felkelést követően meginduló, s 1800-ig tartó skót felföldi katonai toborzások utolsó hullámában, 1794-ben került sor az aberdeenshire-i székhelyű Gordon Highlanders gyalogezred felállítására.

Az ezredet tulajdonképpen a koalíciós háborúk egyre nagyobb követelményei hívták életre. Nagy-Britannia immáron nem csak a tengeren és a gyarmatokon, hanem egyre gyakrabban és nagyobb erőkkel – habár a kontinentális hatalmakhoz képest még mindig jelentéktelen mértékben – a kontinensen is részt vállalt a Franciaország elleni harcban. A Gordon Highlanders gyalogezred felállítása, majd a koalíciós háborúkban való alkalmazása ezt a tényt a gyakorlatban is igazolta. Az 1801-es egyiptomi hadjáratról eltekintve – amely amúgy szervesen részét képezte a Napóleon ellenes küzdelemnek – az ezred korszakunkban mindvégig Európában került bevetésre. 1799-ben Hollandia, 1807-ben Dánia, 1809-ben Belgium, 1808–1813 között Portugália és Spanyolország, 1814-ben Franciaország, s végül 1815-ben ismét Belgium volt az ezred harci tevékenységének színtere. A harcokban való hasznos és aktív részvételüket büszkén bizonyítják az ezredlobogóra felkerült nevek: az „Egmont-op-Zee,” a „Sphinx,” az „Egypt,” a „Mandora,” a „Peninsula,” a „Corunna,” a „Fuentes d’Onor,” az „Almarez,” a „Vittoria,” a „Pyrenees,” a „Nive,” az „Orthes” és a „Waterloo” mind-mind az ezred korai történetének egy-egy dicsőséges szakaszát jelentik.

Habár a közel hat évig tartó ibér-félszigeti hadjáratokban a brit expedíciós hadsereg kitartásának és sikereinek elengedhetetlen alapfeltétele volt egyrészt a Királyi Haditengerészet, másrészt a spanyol gerillák támogatása, ezen felül azonban mind Moore, mind Wellesley tábornokok sikeréhez hozzájárult, hogy olyan jól kiképzett, fegyelmezett, s jól felszerelt katonákból álló hadsereg felett rendelkeztek, mint annak idején senki más a világon. Ahogy Thomas Bugeaud francia marsall mondta: „A brit gyalogság Európa legjobb gyalogsága. Szerencse, hogy nincs túl sok belőle.”³²

³¹ Henderson 1989. 133. o.

³² Neillands 1995. 4. o.

A brit hadsereg kötelékében szolgálatot teljesítő, annak részét képező skót ezredek nem csak hogy tökéletesen megállták helyüket Nagy-Britannia szárazföldi katonai hadjárataiban, de elismerten az elit alakulatok közé tartoztak. Ez alól a 92. (Gordon Highlanders) gyalogezred sem jelentett kivételt. 1794-től 1815-ig zöldfülű újoncokból harci tapasztalatokban gazdag veteránokká váltak. Ezt köszönhették egyrészt Moore tábornok kiképzési módszerének, aki már a korai évektől kezdve az ezred parancsnoka volt, másrészt a Highlander katonák velük született harcos mentalitásának, melyet a zordon skót Felföld fiai talán a génjeikben hordoztak. Nem csoda, hogy William Pitt büszkén dicsekedett azzal, hogy „a férfiaknak egy olyan szívós és rettenthetetlen fajtáját sikerült az állam szolgálatába állítania, akik hűséggel és bátorsággal harcolva meghódítják a világ minden talpalatnyi földjét.”³³

A JEGYZETEKBE ALKALMAZOTT RÖVIDÍTÉSEK

<i>Chandler</i> 1966.	<i>David G. Chandler: The Campaigns of Napoleon.</i> New York, 1966.
<i>Greenhill Gardyne</i> 1901.	<i>Lt.-Colonel C. Greenhill Gardyne: The Life of a Regiment. The History of the Gordon Highlanders from Its Formation in 1793 to 1816.</i> London, 1901.
<i>Henderson</i> 1989.	<i>Diana M. Henderson: Highland Soldier 1820–1920.</i> Edinburgh, 1989.
Letters from Brownlie	Thirteen Letters From A Scottish Soldier by <i>W. S. Brownlie</i> (Lieutenant-Colonel). Penicuik, 1988.
<i>Neillands</i> 1995.	<i>Robin Neillands: Wellington és Napóleon.</i> Pécs, 1995.
<i>Robertson</i> 1842.	The Journal of Sergeant <i>D. Robertson</i> , late 92nd Foot. The Different Campaigns, Between the Years 1797 and 1818. Published by <i>J. Fisher.</i> Perth, 1842.
The Diary of Hobbs	A Copy of The Diary of Captain Thomas Hobbs, 92nd Highlanders. From: 1st May 1815. To: Christmas Day 1815. Gordon Highlanders Regimental Museum, Viewfield Road, Aberdeen [PB121].

³³ *Colonel Thos. Innes: The Aberdeenshire Militia and the Royal Aberdeenshire Highlanders, now Third Battallion The Gordon Highlanders, 1798 to 1882.* Aberdeen, 1884. 9. o.

Teofil Bíró

THE HISTORY OF THE 92ND (GORDON HIGHLANDERS) REGIMENT OF FOOT
IN THE WARS OF THE COALITIONS

Summary

International conflicts in the second half of the 18th century (the Seven Years' War, the American War of Independence, the French Revolution and the Napoleonic Wars) urged the British government to gradually increase the strength of the country's land forces. It seemed to be reasonable to make use of the manpower of the economically disadvantaged and overpopulated Scottish Highlands. In the last wave of the recruitment campaign that was launched in the Highlands after the last Jacobite Rising in 1745–1746 and ended in 1800, the Gordon Highlanders Regiment of Foot, recruited from and garrisoned in Aberdeen, was raised in 1794.

Principally, the Regiment was called to life by the growing needs of the Wars of the Coalitions. At that time, Great Britain did not only fight at sea and in the colonies, but also took part in the wars against France on the Continent more and more frequently and with increasing numbers of troops.

Except for the Egyptian Campaign in 1801, which was an integral part of the struggle against Napoleon, the Regiment was deployed in Europe throughout the period. They fought in Holland in 1799, in Denmark in 1807, in Belgium in 1809, in Portugal and Spain between 1808 and 1813, in France in 1814 and again in Belgium in 1815. Their Battle Honours ("Egmont-op-Zee", "Sphinx", "Egypt", "Mandora", "Peninsula", "Corunna", "Fuentes d'Onor", "Almarez", "Vittoria", "Pyrenees", "Nive", "Orthes" and "Waterloo") all prove the Regiment's involvement and valuable service in the battles, and represent the glorious stages of the early regimental history.

In the study, the author gives an account of the second period of the Gordon Highlanders' history, from the "adventure at La Coruña" to the short French campaign and Napoleon's resignation in 1814.

Teofil Bíró

L'HISTOIRE DU 92^E RÉGIMENT D'INFANTERIE BRITANNIQUE (GORDON HIGHLANDERS)
À L'ÉPOQUE DES GUERRES DE COALITION

Résumé

Les conflits internationaux de la deuxième moitié du 18e siècle – guerre de sept ans, la guerre d'indépendance en Amérique du Nord, la révolution française et les guerres napoléoniennes – ont incité le gouvernement britannique à augmenter progressivement les effectifs de son armée de terre. Il paraissait logique d'exploiter les ressources humaines des Hautes Terres d'Écosse, une région économiquement en retard avec un excédent de population. Les recrutements y ont débuté après la dernière insurrection jacobite de 1745–1746 et ont duré jusqu'en 1800. C'est lors de la dernière vague de ces recrutements que le régiment d'infanterie Gordon Highlanders établi à Aberdeenshire fut formé en 1794.

Le régiment est né pour répondre aux besoins grandissants des guerres de coalition. En plus de la mer et des colonies, la Grande Bretagne intervenait contre la France de plus en plus souvent sur le continent et avec des forces accrues.

Hormis la campagne d'Égypte de 1801 – qui faisait partie intégrante de la lutte contre Napoléon – le régiment fut toujours engagé en Europe dans la période examinée. Les théâtres de leurs opérations militaires furent les Pays-Bas en 1799, le Danemark en 1807, la Belgique en 1809, le Portugal et l'Espagne entre 1808 et 1813 avant de retourner en Belgique en 1815. Les inscriptions sur le drapeau du régiment témoignent de leur participation utile et active aux combats : «Egmont-op-Zee», «Sphinx», «Egypt», «Mandora», «Peninsula», «Corunna», «Fuentes d'Onor», «Almarez», «Vittoria», «Pyrenees», «Nive», «Orthes» et «Waterloo» indiquent chacun les différentes étapes glorieuses au début de leur histoire.

La présente étude examine la deuxième période de l'histoire du régiment, de «l'aventure de La Coruña» à la brève campagne de 1814 en France jusqu'à l'abdication de Napoléon.

Teofil Bíró

DIE GESCHICHTE DES 92. (GORDON HIGHLANDERS) BRITISCHEN INFANTERIEREGIMENTS ZUR ZEIT DER KOALITIONSKRIEGE

Resümee

Die internationalen Konflikte der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts – Siebenjähriger Krieg, nordamerikanischer Unabhängigkeitskrieg, französische Revolution und Napoleon-Kriege – spornten die britische Regierung an, die Stärke ihrer Festlandtruppen ständig zu erhöhen. Dabei erschien es als eine logische Lösung, das Menschenmaterial der schottischen Highlands heranzuziehen, die wirtschaftlich rückständig waren und über einen Bevölkerungsüberschuss verfügten. Im Jahre 1794, in der letzten Welle der militärischen Werbung auf dem Gebiet der schottischen Highlands, die nach dem letzten Jakobiten-Aufstand von 1745–1746 begann und bis 1800 dauerte, erfolgte die Aufstellung des Infanterieregiments Gordon Highlanders mit Standort in Aberdeenshire.

Das Regiment wurde im Grunde von den immer größeren Anforderungen der Koalitionskriege ins Leben gerufen. Großbritannien nahm nunmehr nicht nur auf der See und in den Kolonien, sondern immer öfter und mit immer größeren Kräften auch auf dem Kontinent im Kampf gegen Frankreich teil.

Abgesehen vom Ägypten-Feldzug des Jahres 1801 – der einen organischen Teil des Kampfes gegen Napoleon bildete – wurde das Regiment in unserer Zeit bis zuletzt in Europa eingesetzt. Die Schauplätze der Kampfbarkeit des Regiments waren 1799 die Niederlande, 1807 Dänemark, 1809 Belgien, zwischen 1808–1813 Portugal und Spanien, 1814 Frankreich und schließlich 1815 erneut Belgien. Die auf die Regimentsstandarte damals aufgezeichneten Namen beweisen stolz die nützliche und aktive Teilnahme der Einheit in den Kämpfen: „Egmont-op-Zee,“ „Sphinx,“ „Egypt,“ „Mandora,“ „Peninsula,“ „Corunna,“ „Fuentes d'Onor,“ „Almarez,“ „Vittoria,“ „Pyrenees,“ „Nive,“ „Orthes“ und „Waterloo“ bedeuten allesamt jeweils ein ruhmreiches Kapitel in der frühen Geschichte des Regiments.

Die vorliegende Studie gibt einen Überblick über den zweiten Abschnitt der Geschichte des Regiments, vom „Abenteuer von La Coruña“ bis zum kurzen Frankreich-Feldzug im Jahre 1814, der Abdankung Napoleons.

Теофил Биро

ИСТОРИЯ 92-ГО БРИТАНСКОГО ПЕХОТНОГО ПОЛКА (GORDON HIGHLANDERS)
В ПЕРИОД КОАЛИЦИОННЫХ ВОЙН

Резюме

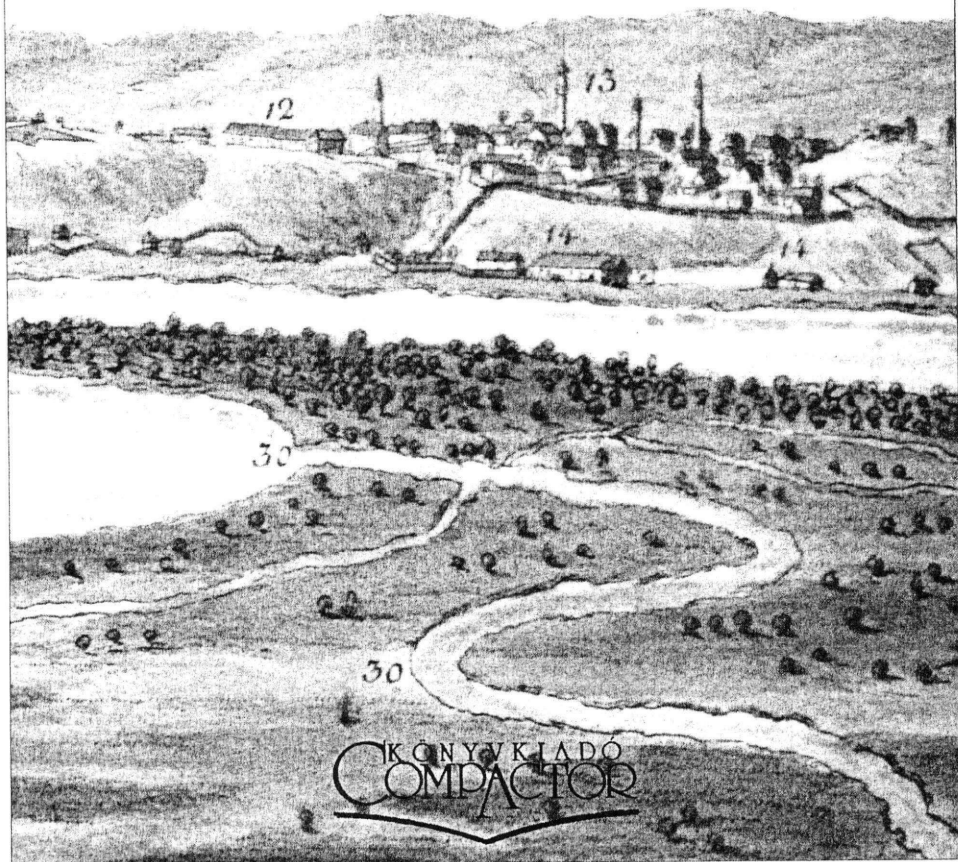
Международные конфликты второй половины XVIII века – семилетняя война, североамериканская война за независимость, французская революция и войны Наполеона – побуждали британское правительство к непрерывному повышению численного состава своей сухопутной армии. Логическим решением казалось воспользоваться человеческим материалом Шотландского севера, бывшего экономически отсталым и располагавшим избытком населения. В последней волне военных вербовок в Шотландии, начавшихся после последнего якобитского восстания 1745–1746 гг., в 1794 году был сформирован пехотный полк Gordon Highlanders в Аберденшайре.

Этот полк по существу был вызван к существованию все более возрастающими требованиями коалиционных войн. Великобритания теперь уже не только на море и в колониях, но все чаще и со все более крупными силами вступает в борьбу на суше против Франции.

За исключением военной кампании в Египте 1801 года, которая была органической частью войны против Наполеона, полк в это время до конца воевал в Европе. В 1799 году театром военных действий полка была Голландия, в 1807 году – Дания, в 1809 году – Бельгия, в 1808–1813 году – Португалия и Испания, в 1814 году – Франция, и в конце концов в 1815 году вновь Бельгия. Результативное и активное участие в боях с гордостью подтверждается следующими надписями, нанесенными на полковое знамя: „Egmont-op-Zee,” „Sphinx,” „Egypt,” „Mandora,” „Peninsula,” „Corunna,” „Fuentes d’Onor,” „Almarez,” „Vittoria,” „Pyrenees,” „Nive,” „Orthes,” „Waterloo,”- все они являются одними из славных этапов прежней истории полка.

В настоящей статье рассматривается второй этап истории полка, начиная с „корунайского приключения” до короткой кампании 1814 года во Франции, до отречения Наполеона.

Cseh Valentin
Nándorfehérvár
ostroma
1456

IKÖNYVKIADÓ
COMPACTOR